



**A BÁDENI HADSEREG-
FŐPARANCSNOKSÁG
1918 OKTÓBERBEN ÉS A
HADSEREG FELBOMLÁSA**

ÍRTA

SRÉTER ISTVAN,
NYUG. M. KIR: HONVÉDELMI MINISZTER,
NEMZETGYŰLÉSI KÉPVISELŐ

842

BUDAPEST, 1922
Papírárú- és Nyomdaipari Szövetkezet kiadása.





BEVEZETÉS.

Nap-nap után azt látom, hogy a könyvpiac teli van a monarchia és a hadsereg bukásának okait tárgyaló szakmunkákkal. Az írók egy része — némelyek burkoltan, mások nyíltan — azt hangoztatja, hogy a front és a hadsereg felbomlását főleg a magyar csapatok idézték fel, mert a döntő mérkőzés előestéjén, 1918 október második felében, a legváltóságosabb hadihelyzetben szűkebb hazájuk határainak megvédéséért hazaszállításukat követelték és kieroszakolták, más csapatokat zendülésre csábítottak, miáltal a frontot megnyitották, a monarchiát és szűkebb hazájukat a végpusztulásba sodorták.

A vád súlyos, — megcáfolása nemzeti érdek!

A vád megcáfolásánál — amennyire csak lehetséges, — nem fogom kutatni a monarchia bukásának politikai okait, engemet a katonai okok érdekelnek, különösen az, hogy a badeni főparancsnokság megkísérelte-e a katasztrófa elhárítását, megtett-e minden megtehető és lehetségest, hogy a hadsereget, amellyel áll vagy bukik az állam, együttartsa, annak egységét megóvja és ezáltal a katasztrófa bekövetkezését legalább is lassítsa.

Különösen három körülménnyel fogok foglalkozni: először kutatni fogom az október derekán a hadseregnél is kihirdetett császári manifesztum kihatásait a hadseregére; másodszer foglalkozni fogok azon távirattal, amely elrendeli az államforma felett való szavazást, harmadszor ki fogok terjeszkedni Linder 28,102. eln. számú átiratára, amely a magyar csapatok egyoldalú fegyver-

letételét követeli, amelyet az ellenségeskedésnek egyoldalú megszüntetése követ.

Tanulmányom mentes a napi politikától, őszinte, tárgyilagos; adataimat Kerchnawe: „Az osztrák-magyar hadsereg összeomlása” című munkájából és eredeti harctéri feljegyzéseimből merítettem.

Lássunk végre tisztán és világosan — tanuljunk a múltból, hogy megalapozhassuk a jövőt!

Budapest, 1921 december hó.

A szerző.

I. Az október 17-iki manifesztum következményei.

Régi igazság, hogy „a politika és a háború” nem különálló, hanem egymással szorosan összefüggő, egységes cselekményt képeznek; a háború nem más, mint a politikának más eszközökkel való természetes folytatása, a politikai cél elérésére való törekvés az „ellenfél ellenállásának megsemmisítése által. Ha ez így van, amit tagadni nem lehet, akkor világos, hogy mindkettőt egységesen kell vezetni és a legtermészetesebb állapot az, ha zseniális uralkodó áll az állam élén. Zseniális uralkodókban szegény a történelem. Mátyások, Nagy Frigyesek, Bonaparték nem születnek minden borkorban, — az egységes vezetés tehát rendszerint meg fog oszlani. Az uralkodó államférfi kitűzi az elérendő politikai célt, megválasztja a célhoz vezető utat és módot „politika-e vagy háború”, a megválasztott módhoz mérten beállítja az állami gépezetet, a nép egész erejét; a hadvezér viszont teljes felelősségének tudatában, minden eszközt felhasználva vezeti a háborút, a politikának csak akkor déferal, ha a háború eszközeinek további alkalmazása már célszerűtlen vagy felesleges. A megosztás másrészt csak akkor vezethet eredményre, ha az uralkodó és a hadvezér, mert a politika és a háború lényegét teljesen átérzik, egymást kiegészítik, ha az uralkodó magasfokú katonai látókörrel és ítélőképességgel is bír, a hadvezér viszont jártas a politikában, ha nem járnak külön utakon. Közepes tehetségek összetalálkozásának következménye az egyenlenség, a széthúzás, a kudarc; kiváló hadvezérek viszont korrigálhatják az ügyetlen politikus baklövéseit.

Számos példával lehetne bizonyítani, hogy a háború egészséges légkörében élő uralkodó, mert csak a háborút látja, elveszti a háborút mindenkor alátámasztó kül- és belpolitika iránti érzékét és állama t e l k o r m á n y o z z a , egyoldalúvá válik; a belföld háborús siralmi és nyomorúságai között vegetáló hadvezér pedig kizökken a hadvezéri következetességből, elveszti a had-

vezéri tisztánlátást, elveszti a háborút. Bismarck és Moltke típusa a legkitűnőbb megosztásnak. Az olasz háborúk „Hofkriegsrath”-ja, a tatai hadművelleti iroda 1849-ben Görgey Vág-menti hadművelleti alatt és a bádeni fővezérség a nagy háborúban a célszerűtlen-¹ beállításnak valóságos iskolapéldái.

Öreg királyunk halála után a politikailag és katonailag sehogyan se kinevelt uralkodó átveszi a fővezérletet is; a fővezérlet székhelyét a monarchia közepébe, az éhes Bécs közelébe teszi át, magát új emberekkel veszi körül; túlközel van a politikai centrumokhoz, a belső zavarok közvetlenül hatnak reá, a hadvezér-uralkodó az anyaország bacillus-teli levegőjében él, még a távíró, a távbeszélő, a rádió, a repülőgépek korszakában is túlmessze van a küzdő seregektől, azok helyzetét csak a néki alárendelt, túl erősen szubordinált közegek jelentéseiből ismeri, mozgási szabadságát a fokozódó belpolitikai zavarok állandóan korlátozzák, hiányzik a közvetlen érintkezés a seregekkel, a küzdő csapatokkal; ha a seregeknél tartózkodik, amire éppen a piavei csatavesztés után oly nagy mértékben szükség volt, szünetel vagy legalább is kárt szenved a kormányzás és megfordítva, ő — hogy világosan beszéljek —, hol politikus, hol hadvezér, egyik tisztség kerékkötője a másiknak, nagy fővezérségi aparátussal kénytelen dolgozni, amely fokozatosan elszokik a háború közvetlen behatásaitól; ismét kialakul „a Hofkriegsrath.”

Íme, az első végzetes hiba, amelyet tetéz még azon körülmény is, hogy teljes felelősséget viselő vezére a seregeknek nincsen, az uralkodót csak a „korlátolt felelősségű vezérkari főnök” támogatja, nincsen senki sem, aki a kellő pillanatban erélyes vétót mondjon, aki a háború érdekeit még az uralkodóval szemben is — ha kell, kíméletlenül — képviselje; hogy a rádió, a távíró, a repülőgép korszakában mind ez alárendelt jelentőségű volna, — ezt szokták sokan mondani, — súlyos tévedés, bizonyítja például a badeni fővezérség összekötő vezérkari tisztjének 1918. okt. 27-ikén kelt jelentése az Isonzó-hadseregről, amely így szól:

„Utóbbi időben bomlasztó híreket terjesztenek a hadsereg-nél; azt mondják, hogy Ő cs. és kir. felsége és családja Magyarországra, más főhercegek Svájcba menekültek. Szent hitem és meggyőződésem, hogy a legfelsőbb fővezérségnek most már itt, mi közöttünk van a helye. Az összes kiképző csoportok és tartalékok gyakori meglátogatása vetne csak véget a hadsereg felbomlásának.”

Nagyon helyes felfogás! Mit ér ily válságos helyzetekben a távíró, a távbeszélő, a rádió, a repülőgép? Semmit. Bonaparte a sikertelen arcolei három első csatanap után, „kezében a zászlóval, megrohanja a hidat és győz” — az ifjú hadvezér-uralkodó

pedig Gödöllőn a politikai válság megoldásán fáradozik. A hadsereg, mert nincsen vezére, aki személyes megjelenése által talán lecsendesítené a lelkek háborgását, gazdátlan és elhagyatott. Íme, egy másik példa, amellyel még foglalkozni fogok.

November 1-én a delirium tremensben szenvedő Lindner elrendeli, hogy a magyar csapatok „ott ahol vannak, tegyék le a fegyvert”. A hadseregcsoportok vezérei tiltakoznak ezen bárgyú rendelet ellen — igen helyesen cselekedtek! —; hosszú táviró- és Hughes-vita fejlődik ki, annál is inkább, mert a felbomlás meggátlásának egyetlen módja már a fegyverszüneti feltételek azonnali elfogadása. November 2-ikán Schneller ezredes, báró Waldstätten helyettes vezérkari főnöktől a fegyverszüneti feltételek elfogadását követeli és kéri, hogy Ő Felségének rögtön ily irányú előterjesztést tegyen. — És mit válaszol báró Waldstätten? — Azt mondja:

„Az osztrák-német küldöttség tárgyal Ő Felségénel; hiszem, hogy hamarosan választ adhatok.”

Schneller ezredes: „Tanácskozásokra most nincsen idő. A front válságos helyzete a fegyverszüneti feltételek rögtöni elfogadását követeli; minden perc most drága.”

Waldstätten: „Tudom jól, hogy mily égető a dolog, én minden félórán felhívom ezen ügyben Schönbrunn, mást nem tehetek.”

És mi történik a fronton? Támad, tért nyer az olasz, bomlik a hadsereg, mert a politikával foglalkozó hadvezérnek az ő számára nincsen ideje.

Való és igaz, hogy a fegyverszüneti feltételek elfogadását illetőleg csak az uralkodó dönthetett végérvényesen. Ha ez így van, akkor hagyta volna félbe a tárgyalást az osztrák-németekkel vagy bízta volna a miniszterelnökre. A hadsereg volt e percben az első. A hadsereg megmentése érdekében mindent el kellett követni az uralkodónak.

Nem folytatom tovább a példák felsorolását! Világos ezek után, hogy mily súlyos hiba volt az uralkodó hadvezérkedése. Talán még a nagy Bonaparte is csődöt mondott volna ezen válságos helyzetben!

Az uralkodó hadvezérkedése különösen október derekán vált a hadsereg végzetessé. Ennek bizonyításánál oly apró esetekkel, mint 1918 nyarán a Kramarz-féle megkegyelmezés vagy az olasz déltiroli irredenta képviselők üldözésének megszüntetése, nem is kívánok foglalkozni s így az okt. 17-ikén kiadott császári manifesztum következményeinek vázolására térek át.

Október 17-ikén a koronás-hadvezér kiadja a hírhedt manifesztumot, amely Ausztriát államszövetséggé átalakítja, a nem-

zeti tanácsokat életbelépteti, és kijelenti, hogy ezen átalakulás Magyarország integritását nem érinti.

Ezen manifesztum célja csak az lehetett, hogy az október 5-i-kén Wilsonhoz intézett fegyverszüneti feltételeket alátámassza, a Wilson-féle tizennégy pontnak őszinte elfogadását bebizonyítsa, azaz a monarchia békekészségét dokumentálja, végül, hogy a' osztrák népek és néptörzsek nyugtalanságát, forradalmi hangulat elcsendesítse.

Milyen volt a hadihelyzet ezen manifesztum kiadásakor? A hadihelyzetet egy-két eredeti jelentéssel kívánom megvilágítani.

Szeptember 29-ikén a 6. hadsereghez beosztott badeni fővezérletbeli tiszt a következőleg jelent:

„A hadsereg élelmezése az utóbbi időben javult. A csapatok erőállapota javulóban, még csak közepes, némely csapattesteknél gyenge, átlagos testsúly 50 kgr. Általános nézet, hogy a csapatok erőállapotuk folytán a mozgó háborúra, támadó műveletekre alkalmatlanok. Az erkölcsi állapot és a hangulat nyomott, függ a csapatok nemzetiségétől; hazafias szempontból a németeknél és a magyaroknál megbízható. Némely ezred összeállítása e tekintetben kedvezőtlen (nagy-csehek, lengyelek, rutének), ezen ezredek tisztjei és altisztjei — ha az ő megnyilatkozásaik valók —, szintén megbízhatók. A magyar és a német legénység bizakodó hangulatban várja az olasz támadást. A parasztságból származó legénység ismételen bírálja az anyaország állapotait, különösen a felmentéseknél tapasztalt igazságtalanságokat; a magyar legénység zsidóellenes hangulatú és azt tartja, hogy a zsidók jó üzleteikért meghosszabbítják a háborút.” stb.

A 11. hadsereg hasonló beosztású vezérkari tisztje a hangulat és az erkölcsi erő emelésére a következőket javasolja:

„1. Az ellenség erejének túlbecslésének és az uralkodó passzivitásnak meggátlására, hirdetni kell, hogy újabb támadó műveletre készülünk, a német csapatok részvételét ezen, műveletben szintén hangsúlyozni kell, emelni fogja az önbizalmat.

2. Dinasztikus okokból és a hangulat fokozására a legfelsőbb uralkodóház fiatal tagjai a veszélyes frontrészekben az első vonalba osztassanak be.

3. Miután a tisztikar nem étkezik a legénységi konyhán, a tisztikar éljen egyszerűen. Az éhező katonára semmi se hat oly lesújtóan, mintha azt látja, hogy tisztjei bőségesen vannak ellátva. Újabb parancs kiadása volna szükséges.

4. A magasabb parancsnokságoknál mindennemű, még a szerény ünnepek is elvileg beszüntetendők, mert az ily ünnepeket a csapat kellemetlenül és élesen bírálja, s rontja a jó viszonyt.” stb.

Október 4-ikén az Isonzó- hadsereg összekötőtisztje ekként jelent:

„A létszámok csekélyek. A hadsereg 15 egységből áll, ebből hét egység létszáma az előirt létszámnak alig egyharmada, háromnál alig a fele, ötnél háromnegyede áll rendelkezésre. Ijesztő a tűzéség létszáma. A csapat a kicsiny létszám okai után kutat és azt az igazságtalan felmentésekre vezeti vissza, két millió felmentettről beszélnek. A lét vagy nem létért harcoló hadsereg sehogy se érti meg, hogy a létszámhiányt miért nem fedezik a frontszolgálatra alkalmasak sürgős behívásával.

Nagy a fehérneműhiány; súlyos maláriabetegek meztelenül hevernek, mert fehérneműjük mosásban van. Míg otthon a hadimilliomosok- és a hadiszállítók százezrei sok tucat fehérneművel rendelkeznek, az otthoni nagyszállodák dúsan vannak felszerelve, addig itt a fronton legjobbjaink meztelenül védik a hazát. Ugyanilyen a helyzet a ruházat tekintetében. Láttam frontezredek, amelyeknél minden harmadik katonának hiányzik a köpenye.

A hitvány élelmezés csökkentette az akaraterőt, a teljesítőképeséget; a hústalan napok száma szaporodik; több tiszt étkezde lóhúsból él. A hangulat a hústalan napokon kétségbeejtő, féktelen gyűlöletet vallanak ki az anyaország iránt, mert a katona tudja, hogy ezen tarthatatlan állapotot a hátsó országban uralkodó teljes fejetlenség idézi elő. A legénység nyíltan beismeri, hogy a szökéseknek főoka a rossz élelmezés és azt mondogatja, hogy az anyaország erdőiben is jobban él a szökevény, mint a katona a fronton.” stb. Majd ekként fejezi be a jelentést:

„Meg vagyok róla győződve, hogy a sereg — ha a sors úgy kívánja — éhesen és meztelenül is fog harcolni, ha tettekkal győzzük meg őt arról, hogy a hadsereg nem mostoha gyermeke a hátsó országnak.”

Nem folytatom tovább. Ezek az eredetiből citált jelentések nyíltan feltárják a hadsereg kétségbeejtő helyzetét; bővebb magyarázatra, nem szorulnak.

És milyen volt a hadihelyzet? A szövetségesek készülnek az utolsó döntő támadásra — 22 hadosztályt, 1600 különböző űrméretű löveget, 2,400.000 lövést halmoznak fel —, hogy a frontot Belluno-Feltre irányában áttörjék és ezáltal a hegyi frontot a síkföldtől elválasszák; a döntő műveleteket október 25-ikén akarják megkezdeni.

A monarchia belpolitikai helyzete se volt különb. A Wilson-féle tizennégy pont alapján megajánlott fegyverszünet hőmérője a belső forrongásnak. Ausztria recseg és ropog, Ausztria népei az államszövetségre törekszenek. Tisza gróf is komolynak látja már az osztrák helyzetet és október 10-iki beszédében már kijelenti, hogy „ha az osztrák viszonyok hasonlóan tovább fejlődnek, akkor a 67-es alap megrendült, s tovább fenn nem tartható”.

A sors súlyos döntés elé állította az uralkodót! Tótágast állt a belpolitika; a Wilsoni pontok erősítették a népek függetlenségi törekvéseit; még az önállóságra való törekvés tekintetében nagyon is gyámoltalan magyar képviselőház is szint mert vallani; a hadsereg pedig — az otthoni események hatása alatt — nyomott hangulatban várta az eseményeket, a fegyverszüneti tárgyalásokat és a döntő mérkőzést.

Ily súlyos helyzetben csak „nagy elhatározások” menthették meg a veszett fejszének nyelét, az annyi dicsőséget megélt „Vortwursteln”-elvnek csődöt kellett mondani. És mi történik? „Nagy elhatározás” helyett megjelenik az október 17-iki császári rendelet.

Egyelőre nem kritizálom ezen rendeletet. Lássuk az eseményeket, a manifesztum hatását a frontra, a hadseregére.

Október 20-ikan Wilson válasza a megajánlott fegyverszünetre a fronton nyilvánossá válik, hatása a tisztikarra — amint Borojević jelenti — leűjtő.

Október 24-ikén Borojević a következőleg jelenti:

„A 6. hadsereg menetalakulatainak parancsnoka szerint bizonyos nemzetiségek — délszlávok és magyarok — azon állápontra helyezkednek, hogy ö nekik most már más fronton kel l h a r c o l n i. A kioktatás már nem használ.” Majd így fejezi be: „Koteleségszerűen kijelentem, hogy Ő Felségének manifesztuma, a parlamentek és nemzetgyűlések szónokainak kijelentései — bizonyos nemzetiségű csapatoknál — teljessé tették a káoszt.”

Másnap a 6. hadsereg ekként jelenti:

„Az utolsó napok eseményei (Wilson válasza, a manifesztum) a csapat békehajlandóságát hatalmasan fokozták, a feszültséget mihamarább meg kell szüntetni. Vagy háború vagy béke legyen, középút nincsen. Nagy elhatározásra kell végre jutni.”

A 40. honvédhadosztály vezére jelenti (báró Vitéz Nagy Pál):

„Nyomatékosan hangsúlyozom, hogy általános nyugtalanságot észlelek úgy a legénységénél, de főleg a tisztikarnál, minek okai:

a) a szabadságotlalt azon híresztelése, hogy rokonaik délmagyarországi vidékekről már elmenekülnek,

b) a fiumei puccshírek,”

c) az észak-magyarországi megyék bizonytalan sorsa s a csehek követelései,

d) a belzavarok által szított kétkedés a sajtó ellenálló-képességünkben,

e) a magyar kormánynak a sajtó által kiröppentett azon követelése, hogy a magyar csapatok hazaszállítandók.

Kötelességszerűen rámutatok arra, hogy ezen hangulatnak megváltozását nem remélem. Szép szavaknak ma már nincsen hatásuk; szigorral el lehet ugyan nyomni, de a hamu alatt tovább fog lappangani a tűz és a harci kedv el fog égni.”

Október 27-ikén Boroevic ismét jelent:

„A katonai helyzet, — erőviszonyt, hadászati és harcászati helyzetet illetően, — ma még nem nyugtalanító, ha a bomlás tovább tart, a védelmi csata sikeres vezetése lehetetlen lesz. A bomlás okai — amint észlelhető — a manifesztum által felidézett, zavarok, a manifesztum téves értelmezése, izgatása hátsó országban történtek által, a legénység dekorumellenes ruházata, fehérműhiány stb.”

Ugyanazon napon a fővezérség összekötőtisztje a Boroevic-hadseregnél táviratilag leadja: „Szent hitem és meggyőződésem, hogy a legfelsőbb fővezérségnek most már itt, mi közöttünk van a helye.”

Ugyancsak október 27-ikén a hadiflotta-parancsnokság táviratozza:

„Megbízható bizalmi embereim szerint az erődök védőrségeinél, a hajóslegénységnél és más alakulatoknál a lázadás kitörése pillanatnyilag várható; szándékuk az élelem, a ruházat és a pénzek felosztása után hazájukba elvonulni.”

Október 28-ikán ismét Boroevic jelent és jelentését ekként fejezi be:

„A csapatok ellenállóképessége fokozatosan csökken, annál is inkább, mert az engedelmisséget megtagadóak száma — értem a csapattesteket — napról napra szaporodik, valamennyien arra hivatkoznak, hogy a manifesztum Lengyelország, a délszlávok, a cseh-tótok, a magyarok függetlenségét kimondta. Kiválóan fontos, hogy végre tisztáztassék a politikai helyzet, különben bekövetkezik a monarchia és a hadsereg katasztrófája.”

Tirol-i hadseregcsoport vezérkari főnökének jelentése:

„Az október 27-ikén már általánosan közismertté vált császári manifesztum, amely Ausztriát átalakítja és különlegesen a cseh-tótságot elismeri, ledöntötte még azokat a korlátokat is, amelyek

a felbomlást még akadályozták; csak a fegyverszünet azonnali megkötése segíthet.”

11. hadsereg-parancsnokság jelentése:

„Az október 17-iki, manifesztum okozta, hogy a nemzeti ségek az önredelkezési jogra hivatkozva, csapataik hazaszállítását követelték; a magyar csapatokra gróf Károlyi október hó második felében tartott beszéde ez irányban döntő befolyást gyakorolt.”

Ezekután fel fogom sorolni azon csapatokat, amelyek a manifesztum megjelenése után 1918 október 31-ig az engedelmeséget megtagadták:

Október 20:

3. vadász-zászlóalj 3., 4. század; délmagyarországiak, Balkán-front.

Október 21:

13. ulánuszred 4-ik és géppuskás százada; olaszok, lengyelek, Balkán-front.

13. ulánuszred 1., 2., 5. és 1., 2. géppuskás-század; csehek, Balkán-front.

Október 22:

Cs. kir. 27. népfelkelőezred 3. zászlóalj; szlovénok, Balkán-front.

4. tábori tüzérezred 2. üteg; lengyelek és ukránok, Balkán-front.

Október 23:

30-ik rohamzászlóalj; lengyelek és ukránok, Balkán-front.

27-es vadászzászlóalj 2-ik százada és géppuskás-század; bukovinaiak, Balkán-front.

18-as cseh ezred — megbízhatatlan —, Balkán-front.

Október 24:

6. hadsereg menetalakulatainak egy része, 39-es ezred hét menetszázada; magyarok, románok, olasz-front.

69-es ezred 60 embere elhagyja a frontot; magyarok, olasz-front.

4-es bosnyák-hercegovina ezred két százada, olasz-front.

25-ös lövészezred; csehek, olasz-front; nem, mertek elvonulni, mert féltek a hátukban álló magyar csapatoktól.

Október 25:

25-ös losonci közös ezred 2. zászlóalj, kijelenti, hogy Ausztriáért nem harcol, olasz-front.

8-as lövészezred 2. zászlóalj; csehek, olasz-front.

7-es lövészezred; csehek és németek — megbízhatatlan —, olasz-front.

22-es székely honvédezred; haza akar menni Erdély védelmére, olasz-front.

67-es és 85-ös ezred; tótok és rutének, olasz-front.

5-ös magyar népfelkelő ezred 3. zászlóalj; délvidéki magyarok és oláhok, Balkán-front.

79-es szerb-horvát ezred részei, Fiume.

O k t ó b e r 26:

38. és 27. magyar hadosztályok elszállítatnak; felvidékiek és erdélyiek, olasz-front.

O k t ó b e r 27:

A 7. magyar hadosztály részei (68., 38.); felmondják a szolgálatot, olasz-front.

77-es ezred; ukránok, lengyelek

2-es hegyi tüzérezred; szlovének

26-os nehéz tüzérezred; csehek

14. és 25. cseh lövészezred részei

68-as ezred 2. zászlóalj; szolnoki magyarok

30-as cseh lövészezred

O k t ó b e r 28:

14-es lövészezred; csehek

119-es gyalogezred; 60% cseh

6-os gyalogezred; 33% német, 25% magyar, többi szerb és oláh

83-ik horvát honvéddandár

105-ös gyalogezred; magyarok olasz-

4-es hercegóc-bosnyák-ezred front

28-as ezred; 58% cseh, aztán tótok és németek

2. hegyi lövészezred; szlovének

57-es közös gyalogezred; lengyelek

122-ik közös gyalogezred; szlovének és horvátok

-30. lövészezred; csehek

26-os nehéz tüzérezred; csehek

68-as közös gyalogezred; magyarok

4-es tiroli vadászezred 3-ik zászlóalja; egy-harmadban olaszok

103-as közös gyalogezred; csehek, németek, lengyelek

26-os honvéd gyalogezred; horvátok, szerbek

14-es gyalogezred 1. zászlóalj; linzi németek

59-es gyalogezred 1. zászlóalj; salzburgi németek

138-as gyalogezred; oláhok, magyarok

111 -es gyalogezred; c^eeneK, nemetek
 59. gyalogezred 2. zás; óalj; salzburgi németek
 14-es gyalogezred 3. zászlóalj; linzi németek

Október 29 és november 3-ika között:

170. és 177. népfelkelő zászlóalj; nagy-
 részben németek
 3. tiroli vadászvezred
 87. és 117. gyalogezred; szlovének
 53., 78., 116. gyalogezredek; horvátok és
 szlavóniai szerbek --
 54., 21., 42. gyalogezredek; csehek és német-
 csehek
 30. lövészvezred; ukránok
 28. és 32. vadászzászlóalj; magyar, tót
 26. közös gyalogezred; magyar
 27. rohamzászlóalj; magyar, tót, rutén
 138. gyalogezred; magyar.

Idáig Kirchnawe adatai. Mily képet mutat ez?

I. Ausztria:

1. Német-Ausztria	5 csapattest
2. Cseh -terület.....	16
3. Lengyel-ukrán terület	7
4. Olasz terület.....	2
5. Jugoszláv terület.....	6
6. Oláh terület.....	1

1.1. Nagymagyarország:

1. Csonka-Magyarország	5 csapategység
2. Cseh megszállt terület	7 " "
3. Jugoszlávia	9 " "
4. Oláh	3

A táblázatok világosan mutatják, hogy a déli és északi szlavoknál a mozgalom a legerősebb, — a nemzeti tanácsok befolyásai leginkább érvényesülnek, — majdnem valamennyi horvát-szlavón és szlovén ezred megtagadja az engedelmességet (26. honvéd, 53., 78., 87., 116., 117., 122.; 27. népfelkelő, 4-es bosnyák), a Varsóban már megalakult lengyel államtanács is nagy vonzerővel bír. A keleti tótok közös gyalogezredei (67., 25., 85., 32. vadász)

legelőször tagadják meg az engedelmisséget; hazakíváncsoznak, mert ismerik a cseh aspirációkat; az erősebben átítatott nyugati tótok nem szerepelnek, javarészüket francia földön harcolt. A színmagyarország négy csapategységgel szerepel, valamennyi a Duna-Tisza-közéből való — nagyrészt erősen kivérzett ezredek —; erősen van képviselve a horvát honvédség és az osztrák Landwehr; hazaszállítását két magyar hadosztály (38. erdélyi honvéd és 27. kassai közös hadosztály) követelte — keleti tótok és erdélyiek —, úgy hiszem, eléggé érthető; a keleti tótok félték a cseh aspirációktól, az erdélyiek a második oláh betöréstől. Az első nagyobbszabású mozgalom a losonci közös ezred egyik zászlóaljánál tört ki, amely kijelentette, hogy Ausztriáért többé nem harcol. Érdekes továbbá az is, hogy Kerchnawe adatai szerint a *manifestum* kiadása előtt hasonló mozgalmak sehol nem voltak észlelhetők.

Elvitázhatatlan, hogy az összeomlást a *manifestum*on kívül még egyéb okok is elősegítették. Ilyenek voltak: a piavei csatavesztés után állandóan lelohadó harci kedv és a bizalmatlanság a vezetés iránt; a Kerenszki-offenzíva előtt legfelsőbb helyről elrendelt front-propaganda; célja volt az orosz sereg felbomlasztása destruktív tanok hirdetése által, hogy a keleti front egységei és az ottani hadianyag — lővószer stb. — az olasz és francia frontra áttolhatók legyenek; a front-propaganda a katonát megtanította arra, hogy az ellenséget pacifista-agitációval is le lehet küzdeni; a hiányos élelmezés, a nyersanyagok hiánya, az anyaországban dúló protekció a felmentések körül, Kramarz és társainak megkegyelmezése, a pacifista-agitáció a napilapok stb. által, Amerika közbelépése, az állandóan fokozandó hiány tényleges tisztekben, az anyaország belzavarai, a kormányok rövidlátása a nemzetiségi kérdésben, az entente-agitáció a monarchia belrendjének felborítására stb.; tény az is, hogy 1918 kora tavasza óta a „Los von Habsburg”-jelszó már varázssal bírt és különösen Ausztria szláv népeinek lelkében lángallobbant a függetlenségi gondolat; de bármint legyen is — és ezt az általam citált jelentések is bizonyítják —, a kegyelemdőfést a *manifestum* adta meg.

A császári *manifestum* Ausztriát a döntés előestéjén államszövetséggé akarta átalakítani, ily átalakítás még békés időkben is nagy megrázkódtatásokat idéz fel. Háborús állapotban majdnem kivihetetlen, már csak azért is, mert a kettős monarchia népei és néptörzsei a reátermettség, a harci erények különbözőségének kiegyenlítése céljából összekevertettek, külön zárt egységeket nem képeztek. Viszont áll az is, hogy ha Ausztria államszövetséggé alakul át, át kellett alakulni a hadseregnek is, a hadsereg régi

munkájának meg kellett szünni, ami a „kisgesztesi remetét” is felborította volna.

Vájjon megfontolta-e Baden azon eshetőséget, hogy a manifesztum által önálló nemzeti életre hivatott népek éppen azért, mert a „Los von Habsburg”-jelszót már kiadták és teljes függetlenségre törekedtek, nem fogják-e Ausztria támogatását megtagadni és hajlandók-e Ausztria érdekeiért tovább vérezni? Gondolt-e Baden arra, hogy az államszövetségi eszme nem fog-e az integer Magyarországra is átcsapni és nem fogja-e felbontani az egységes Magyarországot, ami által a manifesztum azon nagyhangú kijelentése, „mindez a magyar szent korona országainak integritását nem érinti”, legfeljebb írott malaszt, jámbor óhaj, naiv feltételezés marad? Megfontolta-e Baden azt is, hogy ha Ausztria államszövetséggé alakul át, a 67-es kiegyezést revideálni kell és nem fogja-e Magyarország állami függetlenségét deklarálni? Avagy ismét a közismert magyar türelemre és pipogyaságra építettek?

Ezen átalakítás tehát nem volt oly könnyű, oly egyszerű. Gondos, alapos, jól megfontolt katonai és belpolitikai előkészítést igényelt. Az átalakítás időpontja pedig a lehető legszerencsétlenebbül volt megválasztva. Hogy a belpolitikai helyzet az átalakítást majdnem parancsolóan követelte, tagadhatatlan és én elhiszem, hogy a császár nehéz helyzet előtt állott, mert a monarchia szét-hullásától kellett tartania. Ha ez így volt, akkor ezen helyzetben csak a „különbéke megkötése” segíthetett, minden más csak fél-rendszer volt.

„Megkötni a különbékét” és azt, ami megmarad, „átalakítani”.

A háború, amely nem más, mint a politikának más eszközökkel való folytatása, már céltalan volt.

Végül még azzal is kívánok foglalkozni, hogy mikor kellett megkötni a fegyverszünetet, „a döntő támadás előtt, vagy után”?

Bizonyításra nem szorul, hogy győzelmek, sikerek után előnyösebb feltételeket lehet elérni. Ha a hadsereg állapota sikerrel kecsgetetett, a várás, a várakozó álláspont volt helyénvaló, ha viszont a belügyek a háború” folytatását — jólehet katonailag az egyensúly meg volt, — már kizárták, akkor „nem volt szabad várni, meg kellett indítani a fegyverszüneti tárgyalást a döntés előtt” és » én azt hiszem, hogy a Diaz-feltételeknél jobbakat, értünk volna el, mert hiszen Diaz november 3-ikán — a fegyverszünet megkötésének napján — a hadsereg állapotát ismerte, sok ezer fogoly és milliós értékű hadianyag volt már a kezében, miért követelt volna többet a döntő támadás előtt? Avagy oly biztos volt a győzelem?

Nem volt biztos. Azt az olasz vezérkar is elismeri, midőnt ezt írja:

„Fölényes, igen erős és jól kierőditett állásban lévő ellenség megtámadásáról volt szó. Az ellenség a piavei csatavesztés után hamar lábbaállt, a bomlasztó belső harcok az ellenség haderejének erkölcsi és anyagi erejét még ki nem kezdték; azon népek, amelyekről azt hittük, hogy őket a belső harcok leginkább megbontották, a magyarok, a horvátok, a szlovének, még az utolsó napon is elkeseredetten harcoltak.”

Íme, mily nagy elismerés! Idáig a katonai rész. Lássuk az érem másik oldalát!

Közismeretes, hogy a magyar nép nemcsak a magyar, hanem az osztrák kötelékekben is harcolt; a magyar és magyarországi csapatok mindenütt ott voltak, ahol az Istenben boldogult monarchiára támadó ellenséges tömegeket a hű és vitéz népek «leven testéből faragott gáttal kellett felfogni; a magyar név a négy és fél éves háborúban „győzelmet, becsületet, kitartást” jelentett; a nagy háború összes diadalmas csatáiban a magyar katona — akár közös, akár honvéd — volt „a csatavonal ledönthetetlen pillére”; még az áruló népek fegyverbecsületét is magyar vér árán szerezték vissza; a szélrózsa minden táján ezrével fellelhető jeltelen sírok, korhadó fakeresztek jelzik a győzelmes magyar hadak útját; az évszázadok óta elsikkasztott nemzet nagyszerű fiai vérük hullatása árán írták a történelmet; a magyarországi csapatok a „zendülés”-szót sohasem ismerték; Ausztriában, Csehországban, Horvát-Szlávonországban, Szerbiában, Albániában, Ukrajnában magyar katona tartotta fenn a rendet; a magyar nagyszerű, szívós, mindenütt és mindenhol helytálló, nagy nemzetnek bizonyult.

Ha pedig ez így van, mert megcáfolni nem lehet, akkor súlyos okoknak kellett 1918 október havában közrejátszani, amely a magyar csapatoknak — a már citált jelentésekből is kitűnő — bizakodó hangulatát lelohasztották és a frontnak önkényes elhagyására készítették.

Kutassuk az okokat!

1918 október 16-ikán Wekerle miniszterelnök, midőn a kormány lemondását és a lemondásnak el nem fogadását bejelenti, többek között ezeket mondta:

„A békeakcióról legyen elég megjegyezni annyit, hogy — amint arról a ház minden egyes tagjának tudomása van, — mi a Wilson-féle tizennégy pont és Wilson elnöknek egyéb nyilatkozatai alapján a békeajánlatot megtettük.” Majd áttér a politikai helyzetnek ecsetelésére, amelyet az Ausztriában végbemenő átalakulás maga után von és így folytatja:

„Köztudomású, hogy Ausztria föderatív alapon igyekszik belügyeit rendezni. Ez mellőzhetetlenné teszi, hogy a personal-unió alapjára helyezkedjünk. És t. Ház, miután a közös ügyek megszűnnek, nagyon természetes, hogy maga után vonja az 1867. XII. t.-cikk megváltoztatását.

Október 18-ikán Tisza gróf így nyilatkozik:

„Tehát ismétlem: a personalis uniónak magában kell foglalni a hadsereg teljes különválását, magában kell foglalnia a magyar nemzetnek a külképviseletekhez való „külön jogát is”.

Aztán így folytatja:

„Én nem akarok semmiféle szemfényvesztő játékot űzni a szavakkal; én elismerem azt, amit gróf Károlyi képviselő úr tegnap mondott, hogy ezt a háborút elvesztettük. Elvesztettük nem abban az értelemben, hogy ne tudnánk még továbbra is szívós és hősiessé védekezést kifejteni, hogy ne tudnók az ellenségnek a végleges győzelmet nagyon drágává tenni; de igenis, elvesztettük abban az értelemben, hogy az erőviszonyok eltolódásánál fogva a háború megnyerésére többé reményünk nem lehet és hogy ennek folytán keresnünk kell a békét, oly feltételek mellett, amelyet ilyen viszonyok mellett ellenségeink elfogadnak.”

Október 18-ikán Vajda képviselő felolvassa a magyarországi román nemzeti párt végrehajtó-bizottságának október 12-én Nagyváradon kelt nyilatkozatát, amelyben tiltakozik az ellen, hogy ezen parlament és kormány magát a román nemzet képviselőjének tekintse és nem ismeri el más, tőle idegen tényezőnek azon jogát, hogy az általános békekongresszuson a magyarországi és erdélyi román nemzet érdekeit képviselhesse, mert ezen ez érdekek védelmét csakis a saját nemzetgyűlése által kijelölendő tényezőkre bízhatja.

Ugyanezen ülésen gróf Apponyi ezt mondta:

„Másodszor arra kérem, hogy az eszme keresztülvitelére szükséges lépéseket haladéktalanul megtegye. Mert ha van azoknak egy része is, melyekről minden józanul gondolkodó embernek el kell ismernie, hogy kibonyolítást, előkészítést igényelnek, vannak viszont éppen a politikai és közjogi függetlenségnek olyan alkotórészei, amelyek igen hosszú előkészítést nem igényelnek, hanem amelyekre vonatkozó törvényhozási intézkedések rögtön megtehetőek és megteendők, hogy lehetőleg a béketárgyalásokat megelőzőleg már Magyarországnak új közjogi helyzete legyen. Végül benyújtja a határozati javaslatát, melynek 4-ik pontjában az 1723. I., II. t.-cikk érintése nélkül Magyarország teljes állami függetlenségét, Ausztriával szemben önálló gazdasági berendezéssel, önálló had-

sereggel, és külképviselettel követeli és utasítani kívánja a-kormányt, hogy az erre vonatkozó törvényjavaslatokat terjessze, elő.”

Ug/anezen ülésen Wekerle miniszterelnök is felszólalt és akként nyilatkozott, hogy ő a personalis infó alapján áll, annak konzekvenciáit le is fogja vonni, de azok máról holnapra keresztül nem . vihetők, egy egész alaposan előkészített javaslatot fog kidolgozni és annak szövegére a legfelsőbb felhatalmazást fogja kikérni.

Okt. 19-ikén Juri g a beszélt és követelte „a tót nemzet” önrendelkezési jogát, ezt mondta: „Egy nemzet vagyunk sajátos beszédünkkel, nyelvünkkel és mi nem hagyjuk magunkat; kívánjuk, követeljük jogunkat, természetes és történelmi jog alapján; önrendelkezési jogunkat, hogy mint Károly király akarja is, mint néptörzs külön állami közösséget alkossunk letelepedési területünkön.”

Okt.22-ikén Wekerle miniszterelnök újból felszólal:

„Gróf Károlyi képviselő úr törvényjavaslatát el nem fogadom, de igenis, rövid idő alait, a legközelebbi napokban, Magyarország függetlenségét és önállóságát is törvény szerint biztosító külön javaslatot leszek bátor előterjeszteni!” Majd ezt mondta: „Én a képviselő úr javaslatát el nem fogadhatom, mert ő csak Magyarországról beszél, én pedig a magyar szent koronához tartozó összes országok függetlenségét kívánom kimondani; én nem tehetem azt, hogy Magyarországnak társországait egyszerűen szabadon odabocsássam.”

Végül így nyilatkozott:

„Harmadszor pedig az 1867: XII. t.-cikk megszüntetését sem lehet egyszerűen kimondani úgy, hogy „megszüntettem”. Azon az állásponton állottam mindig, hogy az 1867: XII. t.-cikk a nemzet és a fejedelem között megkötött egyezmény.”

Ugyanezen ülésen Huszár Károly ezeket mondta:

„Nem arról van szó, hpgy hűtlenek legyünk a németekhez, akik Erdélyben velünk együtt harcoltak, hanem arról, hogy kötelességünk-e nekünk, hogy öngyilkosságot kövessünk el azért, mert a másik oldalon szövetségeseink nem ítélték meg elég világosan a helyzetet.”

Majd ekként folytatja:

„A burzsoáziának, a legitimitás alapján álló pártoknak, a kormányoknak, a fejedelmeknek ez az utolsó alkalma, hogy megkössék a békét, mert ha nem teszik, akkor megkötik úgy, mint Oroszországban a tömegek.” A z-t á η így fejezi be:

„Szeretnék még arra kitérni, hogy ebben a pillanatban katasztrofális dolognak látom azt, hogy amikor újabban fenyegetve

vannak határaink, a magyar véderő nincsen a magyar parlament kezében; és ebben a kritikus pillanatban, mikor az osztrák magyar monarchia egy nem létező fogalommá esik szét, g, tiszték nem tettek esküt a magyar alkotmányra; minden tisztben két lélek van> a régi schwarz-gelb generális lelke és az új délszláv, vagy cseh állampolgár lelke. Ily körülmények között igazán nem tudom, hogy érvényesülhet ő általuk a magyar nemzet érdeke” stb.

T i s z a is felszólt, mondván:

„De mintegy mellőzhetetlen követelését kell odaállítani a magyar nemzetnek, hogy az Ország fenyegetett déli és keleti határainak megvédéséről a hadvezetőségnek gondoskodnia kell” stb.

Gróf A p p o n y i is beszélt az okt. 23-iki ülésen, m o n d v á n :

„Ki kell mondanom, teljesen jogos az a kívánság, hogy a magyar katonák a szükséges számban, abban a számban, mely erdélyrészi és déli határaink megvédésére szükséges, első sorban és kizárólag erre a feladatra használtassanak.” — Majd:

„De azért még is áll az, hogy a magyar csapatoknak — Magyarország véderejének — első feladata mégis Magyarországot védeni. Már pedig ez a feltétlen bizalom leginkább magyar honos csapatokban lehet, melyeket a hazafiság fűz ehhez a földhöz, amelyekben a talán már lelohadt harcikedvnek újból kell felélednie, ha saját tűzhelyüket, imádott hazájukat kell megvédeniök. Nem mondom, hogy ez holnap, holnapután keresztülvihető, de keresztülvihető oly időben, hogy a hatályos védelmet biztosítsuk, ezért igénybe keli vennünk a magyar haderő feletti önrendelkezést, még mielőtt az erre vonatkozó intézmények kiépíthetők lennének, mert semmi közös instanciára nem bízhatjuk az erről való döntést és annak biztosítását, hogy a magyar határok megvédessenek.”

Így beszéltek a magyar képviselőházban a császári manifesztum megjelenése után! A manifesztum a magyarországi nemzeti kisebbségek lelkében felfakasztotta a függetlenségi törekvéseket. A 67-es kiegyezés legerősebb támaszai belátták, hogy Ausztriához való viszonyunkat sürgősen, rendezni kell, hogy a legsürgősebb teendők a külügynek és a hadseregnek különválasztása, egyrészt azért, hogy a béketárgyalásoknál a magyar érdekeket jó osztrák szokás szerint el ne sikkasszák, másrészt, hogy hazánk veszélyeztetett határai megvédessenek. Ez „k. u. k.”-szemüvegen nézve valóban „izgatás”; magyar szempontból „az egyetlen helyes álláspont” és ha ezen „álláspont hirdetése” a hadsereg felbomlását eredményezte — amit tagadok, — akkor „nagyon gyenge lábon állott a hadsereg fegyelme”, akkor világos előttem az is, hogy a magyar

érdek az osztrák érdekekkel ismét nem volt azonos és az évszázados együttélésnek alapjai örökre megdőltek.

Deák Königrätz után azt mondta: „Amit a magyar nemzet Königrätz előtt nem követelt, Königrätz után sem kéri.” Bismarck Deák fölényes helyzetében megnyúzta volna Ausztriát. Államférfiaink még a manifesztum után is csak „szerelmesen fuvoltak”, teli hódolattal és mély alázattal csendes óhajokat hangoztattak, elszánt cselekvésre nem voltak hajlandók, még mindig rajongtak első szerelmükért, fabiuskunktátoroskodtak; csoda-e, ha az éhező, a rongyos, félig mezítelen, fáradtlelkű és testű, a piavei csatavesztés után a vezetés iránt már bizalmatlan, a négy és fél éves háborúban kíméletlenül kihasználta magyar katonák lelkében felébredt a nemzeti élni akarás, a létfenntartási ösztön és az önkényes cselekvés terére lépett, az „In deinem Lager ist Österreich”-elvet, jelszót félrelökte. A történelem gazdag az analógiákban.

1848-ban az idegen országok földjét taposó magyar katonák táborában megjelentek az emisszáriusok, a magyar katonákat a hazai eseményekről felvilágosították és a 48-as katonák lóra ült, ezer veszélyen keresztül hazajött, hogy védje az ősi jogot, az ősi portát az osztrák, a rác, az oláh ellen. Lenkeit, Virágh Gedeont és másokat nemzeti hősképpé avatta a hazai történelem és „lázadóknak, árulóknak” nevezte az osztrák karnarilla, az idegen történelem.

A piavei magyar katonák se tették mást, mint dicső 48-as elődeiket.

Ma őt is lázadónak minősítik azok, akikben a „közös haza” fogalma megölte „a nemzeti gondolatot”. Avagy a mai magyarságnak mentalitása a 48-as magyarságéval már nem azonos? Ha nem volna azonos, azonossá kell tenni! Ha pedig a mai magyarság ezeréves vérrel és könnyel írott történelmét már elfeledte volna, bele kell sütni a lelkébe!

Azt mondhatná ezek után valaki, hogy „októbrista” fel fogást vallok és dicsőítem, a „frontbomlasztókat” s bármiként is beszéltek 1918 október havában gróf Apponyi, Huszár, Tisza stb., a fegyelmezett katonák a frontot el nem hagyhatta és az ő engedtlensége okozta a történelmi Magyarország halálát. Nagy tévedés! És citálni kívánok Stóger-Steiner hadügyminiszternek 1918 október 24-ikén az osztrák delegációban tartott nagy beszédéből. Többek között ezt mondta: „A hadsereg ezideig megtette a kötelességét; ezen krízist is át fogja élni, de akkor legyen meg a

beiső béke és ezáltal a békesség az ő soraikban. Jaj, ha at hazájáért, a hozzátartozóiért és a jövődjéért mélységesen aggódó katonát a belzavarokba belevonják. Ha ez bekövetkezik, akkor se én, se senki más nem állhat jót a bekövetkezendő kért.” Majd így folytatja:

„A szó legszorosabb értelmében néphadseregünk van, a nemzeti érzést, a nemzeties gondolkodást a hadseregtől ma már távoltartani nem lehet, mert a hadsereg éber figyelemmel kíséri a hazai eseményeket, azokra rögtön reagál.”

Azután ekként nyilatkozik:

„A sok milliárdos hadianyaggal rendelkező, ma még „közös-”nek nevezett hadsereget mindaddig fenn kell tartanunk, amíg az állami újjáépítésnek következményeként a hadsereget is átalakíthatjuk. A politikusoknak azon kívánságát, hogy a csapatok hazájukba szállíttassanak, — mielőtt a hazaszállítás előfeltételei meg nem teremtettek, — igen veszélyesnek minősítem.”

A közös hadügyminiszter felszólalása rendkívül érdekes! És én kérdezem:

E l ő s z ö r : Ki vonta bele a hadsereget a belzavarokba? Talán az általam idézett beszédek? Talán gróf Apponyi, Huszár? Nem ők, tisztelt hadügyminiszter úr! Hanem a császári manifesztum, amely sem politikailag, sem katonailag nem volt előkészítve és éppen ezért a hadseregére is bomlasztólag hatott.

M á s o d s z o r : Ha a hadsereg a hazai eseményeket állandóan figyel és azokra rögtön reagál, mert a nemzeti érzést tőle már távoltartani nem lehet, miért nem gondoskodott Baden arról, — még pedig a kellő időben, — hogy a tótsági, a bánáti, az erdélyi magyar katona tűzhelyéért, hazájáért, jövődjéért ne aggódjék?

A p p o n y i gróf se kívánt mást okt. 22-iki beszédében! Avagy azt kívánta talán a hadügyminiszter az erdélyi, a bánáti, bácskai magyar katonától, hogy az első erdélyi betörést kitörölje az emlékezetéből?

Harmadszor: Ha pedig a hadügyminiszter úr azt vallotta, hogy „ha a katona tűzhelyéért, hazájáért, jövődjéért aggódni kénytelen, sem ő, se más nem állhat jót a bekövetkezendőket”, miért járult hozzá a manifesztumhoz, miért nem tiltakozott a manifesztum kihirdetése ellen?

N e g y e d s z e r végül: Ha pedig tudta, hogy a hadsereget, — mert átalakul Ausztria, — szintén át kell alakítani, miért nem teremtette meg a hadsereg átalakításához szükséges előfeltételeket? Avagy ő a döntő mérkőzés pár nap múlva várható bekövetkezéséről mit sem tudott?

1918 október 26-iki jelentésében a nemzeti hadsereg jelenlegi főparancsnoka ezt írta: „Szigorral el lehet nyomni a mozgalmat, a hamu alatt tovább fog izzani. Szép szavak ma hatástalanok, csak tettek segíthetnek.” Arany igazság!

Hogy a frontokról önkényesen hazatóduló katonák az integer Magyarországot nem mentették meg, hazánk határait nem tudták megvédeni és Apponyi grófnak azon színigaz kijelentése, „a talán már lelohadt harcikedv fel fog éledni, ha saját tűzhelyüket, imádott hazájukat kell megvédeniök”, be nem következett, nem az ő bűnük, nem tehetnek róla. Harci kedvüket letörték azok, akik a súlyos idők fergetegében is „a régi, dohos 67-es abrakon rágódtak”, idejéet multa közjogi formulákba kapaszkodtak, a magyar külügyet Dornbachban elgáncsolták. Még akkor is a personal-unióról álmadoztak, midőn az osztrák császárnak már egy maroknyi földje sem volt, akik határozatlanságuk, a helyzetnek teljes félreismerése által a radikálisokat, a földosztókat, az októbristákat ültették a nyeregbe, Károlynak és híveinek örült, nemzetgyilkos pacifizmusa alá lovat adtak, aminek azután az volt a következménye, hogy a destrukció perverz apostolai és nyálás kölykei a haza határaitra érkező, még tisztalelkű katonákat megmetelyezték, világot bolondító tanok által felbontották a fegyelmet és végeredményében a nyakunkra hozták a csehet, a rácot, az oláhot és Kun Béla véres uraimat. Íme, ez az éremnek magyar fele!

Ezen fejtegetéseim az előbbi tisztán katonai bírálattal ellentétben nem állanak. Azt mondhatná legfeljebb valaki, hogy a zendülés még akkor is bűn, ha nemzeti élniakarástól fakad, tehát „Maul halten und weiterdienen, ha a magyarság bele is pusztul”. Hát! Odáig már nem jutunk! Változtak az idők!

A csak a büntető törvénykönyv paragrafusain nyugvó, csak bitó, főbelövetés, börtön által megalapozott és fenntartott, vagy a Brussilow-módon géppuskatűzzel kierőszakolt, felszínes fegyelem el fog égni a modern csata pergőtüzében. A régi felfogás már porráégett, hamuját szertehordta az a szélvész, amely a régi monarchián végigszántotta. A magyar katona ezentúl csak magyar, érdekekért, a magyar integritásért fog hősi halált halni, - mert én hinni akarom, hogy Ostenburgok, Lehárok kora végleg letűnt és Budaörs szomorú emléke soha többé nem fog kísérteni. Összegezem az elmondottakat!

„A döntő csata előestélyén a hadseregnél is kihirdetett császári manifesztum nemcsak Ausztriát, hanem a hadsereg felbomlását is siettetette és mivel a császári manifesztum a magyar integritást is kikezdte, a magyar csapatoknak a hazájukba való visszaszállításra irányuló követelését tehát kezdeményezte.



II. Monarchia vagy respublika?

Október 28-ikán a badeni főparancsnokság az összes alárendelt parancsnokságokhoz körtáviratot intéz és elrendeli: „Az összes csapatok haladéktalanul megkérdendők, a respublika vagy a monarchia kívánatos-e?”

K r a u s z A l f r é d ezen táviratról „Vereségünk okai” című munkájának 267. lapoldalán ekként emlékezik meg:

„A főparancsnokság elrendelte, a csapatok haladéktalanul megkérdendők, hogy mi kívánatos, a monarchia vagy a respublika? A sorok közül kiolvasható, hogy a csapatok a monarchia érdekében befolyásolandók. A vezérkari főnök azt javasolta, hogy ezen érthetetlen táviratot ne hirdessem ki, hanem a főparancsnoksághoz ellenvetéseket intézzek. Elutasítottam. Amíg az ellenállásnak értelme volt, ellenálltam; most már céltalan volt.”

Én ezen táviratról október 30-ikán értesültem, mielőtt hadosztályparancsnokom a cetinjei lázadó csapatok megfékezésére Podgoricáról elindított. Én ezen parancsot át sem vettem, mert a respublikát a királysági eszméhez hű magyarságnál életképtelen államformának tartottam és mert szovjetizú cselekményre kapható nem voltam.

A hadosztály másik két dandára — 161. és 220. — azonban leszavazott, amit eredeti naplófeljegyzéseim igazolnak, pl.: november 2. és 5-ről.

A távirat a parancsnokoknál háromféle cselekvést váltott ki: Az egyik megkapta, elolvasta, kihirdette és leszavaztatta a csapatokat; a második megkapta, elolvasta és a papírkosárba dobta; a h a r m a d i k el sem fogadta.

A magyar csapatok parancsnokai majdnem kivétel nélkül a harmadik módon intézték el a Baden által megindított destruktíót. Azon érv, hogy „mi közöm ahhoz, mit cselekednek az osztrá-

” Belitska, jelenlegi honvédelmi miniszter.

kok”, valóban gyermekes és a tényen mit sem változtat. Döntő marad egyszer és mindenkorra, hogy a táviratot a főparancsnokság adatta le, ami által erősítette a köztársasági hajlamosságot, gyengítette a monarchista-eszmét, a hadsereget republikáns és monarchista pártra szakította, formálisan önmagát detronizálta.

Azt mondhatná valaki, hogy miután a magyar csapatok le nem szavaztak, — szorosan véve semmi sem történt — a magyar miniszterelnök és a honvédelmi miniszter a táviratról semmit sem tudott, a távirat ellenjegyzés nélkül adatott ki, — ergo érvénytelen, — csak játék, könnyelmű játék volt. Hát én ezt el nem fogadhatom, még pedig azért, mert a táviratot nem vis major hozta létre, Baden szabad elhatározásból cselekedett; a távirat az eckartsau-i levélnek az előfutárja.

El tudom képzelni a derék csehek őszinte örömét, amidőn a főparancsnokság, azaz a legfelsőbb Hadúr azt kérdi:

„Hű csehek! Kit akartok, Massarykot vagy engem?”

És mit cselekedett volna az uralkodó, ha Ausztria katonái egyhangúlag a respublika mellett szavaznak?! Azt nem mondhatta: „Nem érvényes, én csak hűségteket kívántam kipróbálni”; azt sem mondhatta: „Katonák! Semmi közötök az államformához!” Avagy talán „lemondott volna az osztrák császári koronáról?” Alig hiszem. Valószínűbb, hogy Baden maga sem tudta, mit cselekszik és mit akar. És ha Ausztria katonái uni-sono a köztársaság mellett döntenek, hogyan képzelte Baden a kiutat az önmagarendezte útvesztőből? E távirat után csak egy út volt az uralkodó számára: Magyarországra utazni, kihirdetni a független nemzeti királyságot, királyi szóval hazaparancsolni a magyar hadosztályokat, megvédeni az esküvel fogadott magyar integritást és lemondani az osztrák trónról.

miért is megfoghatatlan előttem, hogy a fővezérség ily rendeleteket továbbít. Ezen állapotok nemcsak a hadsereg létét, hanem a hadsereg becsületét is veszélyeztetik; a felelősséget a továbbiakért magamtól elhárítom.”

2. A tirol-i hadseregcsoporthoz:

„Ő Felsége beleegyezésével továbbított parancs, amely a magyar csapatok egyoldalú fegyverletételét elrendeli, csak növelte a káoszt. Sok százezer katona, a császárhű Tirol lakossága az éhség áldozata lesz és Tirol el »fog pusztulni. Isten és az emberiség előtt a rendelet-következményeiért azokat teszem felelőssé, akik ezen rendelet kiadását meg nem akadályozták. Ma csak a fegyverszünetnek bármely áron való megkötése segíthet a hadseregen — vagy mindenki tegye le a fegyvert, vagy senki. Kérem ezen tiltakozásomat legfelsőbb helyen előterjeszteni. Ő Felsége újabb elhatározásáig a parancsot a csapatoknál ki nem hirdetem.”

És miként válaszol Baden ezen erélyes, alárendeltekől szokatlan hangú tiltakozásokra?

Kijelenti, hogy „Linder rendelete csak általános tájékoztatás céljából adatott le, egyelőre nem is kell végrehajtani, a fővezérség még rendelkezni fog”.

Badent másrészt a két hadseregcsoporthoz-parancsnokság tiltakozása jobb belátásra intette, mert november 2-ikán, délután 1 óra 45 perckor, — miután Linder nagy kegyesen megengedte, hogy a magyar csapatok a fegyvert az osztrák határ elérése után tegyék le, — Linderrel sürgönyileg tudatja:

„A csapatok a 28.102. sz. rendeletet nem fogják végrehajtani, mert az általános fegyverszüneti tárgyalások még be nem fejeztettek.”

November 2-ika folyamán a hadseregek újból sürgetik a fegyverszünetet, mire a badeni fővezérség este 9 óra 45 perckora hadseregeknek a következőket sürgönyzi:

„Linder 28.102. számú rendelete végrehajtandó; a bekövetkezendőkért a teljes felelősséget a magyar kormány és a magyar nemzet viseli. Az odesszai magyar csapatok az osztrák-magyar határ elérése után tegyék le a fegyvert. — Legfelsőbb meghagyásra: Arz.”

Idáig a fegyverletétel kérdése! Lássuk tovább a fejleményeket!

A magyar csapatok fegyverletételét elrendelő parancs kiadása után, november 2-ikát követő éjjel 1 órakor Baden kiadja a 2100. és 2101. számú rendeleteket.

A 2100. számú a fegyverszüneti tárgyalásokat vezető Weber gyalogsági tábornoknak szóló; kiadatott éjjel 12 óra 15 perckor el így hangzott:

„Ha a feltételeken idővesztés nélkül enyhíteni nem lehet, a feltételeket el kell fogadni, amelyek a későbbi békének nem praejudikálnak. Az osztrák-magyar csapatok már parancsot kaptak, hogy az ellenségeskedést azonnal szüntessék be. Feltételeztetik, hogy a 4a) szárazföld és 4b) vizen-pontokat nem akként értelmeztetik, hogy az ellenséges hadsereg Németországnak háttámadására használhatná ki a szabad mozgást. Jóllehet ezen esetet megakadályozni alig lehetne, ellene mégis tiltakozni kell: Tehát még ezen feltétel is elfogadandó; az ellenséges előnyomulási az idő tekintetében lassítani kell.

Osztrák-magyar főparancsnokság, 2100. hadműv., titkos.”

A 2101. számú rendelet a hadseregcsoport-parancsnokságoknak volt címezve és az ellenségeskedés azonnali megszüntetéséről szólt.

Alig hogy báró Waldstätten ezen két fontos, titkos rendeletet továbbítás céljából az ügyeleti tisztnek leadta — éjjeli 2 óra 15 perc volt, — felhívja őt Arz és közli, hogy az uralkodó mindkét rendeletet ismét visszavonta. Báró Waldstätten ezen kínos helyzetben megkísérli a rendeletek leadásának megakadályozását, a Webernek küldendőt le is fogja, a Boroevicnek már leadott 2101. számúnak kihirdetését is sikerül a kelle időben meggátolni. Ali. hadseregnél a parancs visszavonása már lehetetlen, mert azt a csapatok előtt már kihirdették; utóbbinak következménye azután, hogy hajnali 3 óra 35 és 40 perc között úgy Conradnál, mint Boroevicnél az ellenségeskedések megszüntetését újból rendelik.

Utóbbi távirat így hangzott:

„Az entente fegyverszüneti feltételei elfogadtattak. Az ellenségeskedés úgy szárazon, mint vizén és a levegőben azonnal beszüntetendő. A feltételek részletei közölni fognak.”

Ezen távirat leadásakor a fegyverszünet még nem volt megkötve; kitűnik abból, hogy Weber november 3-ikán, délelőtt 11 óra 4 perckor Badent értesíti, miszerint „a fegyverszüneti feltételek elfogadásának legvégső határideje november 3-ika éjféli és az általános fegyvernyugvás 24 órával a feltételek elfogadása után kezdődik”.

Megállapítom ezekután, hogy Baden az ellenségeskedés megszüntetését a feltételek; elfogadása előtt rendelte el. Ezen sem-

mivel sem indokolható, az intézkedésnek következményei november 3-ikán már mutatkoztak. November 3-ikán délután 7 óra 30 perckor a fővezérség a november 3-án hadifogságba jutott katonáinak elbocsátását követeli és este 9 óra 20 és 10 óra 20 perc között Boroevicet és Conradot utasítja, hogy november 2-ikát követő éjféltől kezdődőleg elfogottak érdekében érdekesen közbelépjenek.

November 3-ikán, éjjel 11 órakor Weber tábornok végre közli, hogy „a fegyverszünet november 3-ikán, délután 3 órakor elfogadtatott és az általános fegyvernyugvás november 4-én, délután 3 órakor kezdődik”.

Ezekután egészen világos, hogy a fővezérség a fegyvernyugvást másfél nappal hamarabb rendelte el, aminek következtében „sok százezer katona, számos magas törzs és megmérhetetlen hadianyag jutott az ellenség kezébe és felbontotta a már amúgy is láza rendet és fegyelmet”.

Íme, idáig a száraz tényállás!

Lássuk az első esetet, a fegyverletételt!

Linder azt követeli, hogy a magyar csapatok ott, ahol vannak, tegyék le a fegyvert. A magyar csapatok külön önálló frontot nem alkottak, a monarchia többi népei és néptörzsei alkotta egységek közé voltak beékelve. A seregek hátrálnak, az ellenség üldözi őket. Ilyen helyzetben az üldöző erejének teljes megfeszítése által nagy sikereket akar aratni, győzelmének kíméletlen kihasználására törekszik, erkölcsi ereje percről percre fokozódik, szárnya nő a katonáinak, a katona örömmel, lelkesedéssel viseli a fátalmakat. A visszavonuló félnél mindezeknek ellenkezője következik be: csökken az ellenállóképesség az akaraterő, terjed a pánikra való hajlamosság, lazul a fegyelem, bomlanak a kötelékek, könnyelmű kijelentések, csüggeteg szavak a teljes megsemmisülést eredményezhetik; a katonában feltámad a létfenntartási ösztön, felszerelését már csak „felesleges ballaszt”-nak tekinti; az egységeket csak a legnagyobb eréllyel lehet együtt-tartani.

Ha ezen kétségtelenül káosztikus állapotban, nagyfokú gyengeségben a magyar csapatok leteszik a fegyvert, a front foghíjassá válik, az ellenség a magyar csapatok kiválása által teremtett réseken szabad utat nyer és elkövetkezik a katasztrófa, vagyis a magyar csapatok hadifogságba jutnak, elvesztik felszerelésüket és hadianyagukat, míg a többiek, akik harcolva tovább visszavonulnak, katasztrófális helyzetbe jutnak; ilyen esetekben nem segít más, mint „az egész hadsereg fegyverletétele”, vagy az egész hadsereg továbbvonulása.

És mit tesz a fővezérség? Linder gonosz, a hazaárullással határos rendeletét továbbítja, megfontolás nélkül cselekszik. Baden-nek kötelessége volt Linder jogtalan beavatkozását a hadműveletekbe erélyesen visszautasítani, mert, helyesen jegyzi meg Conrad, hogy „Isten és ember előtt a felelősség csak Badent terheli” és senki mást.

Linder gonosz, cinikus és tudatlan volt. Baden pedig nemtörődöm és apatikus!

Igen érdekes azon párbeszéd, amelyet november 2-ikára reggel Linder és báró Waldstätten egymással telefonon folytattak, íme, egy pár részlet:

Linder: A helyzet hosszú tárgyalásokra nem alkalmas. Az entente feltételeit el kell fogadni. A magyar nemzet érdeke megköveteli, hogy a kormány nyilatkozatait a tett kövesse.

Waldstätten: Mi rendelkezésre állunk, még egy-két pontot kell letárgyalnunk.

Linder: Egyetérték. A magyar csapatok ott teszik le a fegyvert, ahol éppen vannak, a fegyverletétel részleteit állapítsák meg, úgy az anyag beszolgáltatását is; stb. — Később így folytatják:

Waldstätten: Mi lesz Tirolban és Veneziában? Legcélszerűbb lesz, ha a magyar csapatok déli 12 óra és délután 3 óra között teszik le a fegyvert, amihez még Ő Felségének és Arznak is hozzá kell járulni; ők most Schönbrunnban vannak. A fegyverletételt a másutt beosztott magyar legénység is végre fogja hajtani. A fegyverletétel akként fog történni, hogy a hadosztályok megállanak, az ágyúikat felvonultatják, mindent átadnak; az olaszok velük nem törődve, túl mennek rajtuk, míg az ausztriai csapatok harcolva, tovább visszavonulnak.

Linder: Kiadták már a parancsot?

Waldstätten: Még nem. Az olasz hadvezetőséget arra fogjuk kérni, hogy szüntesse be az ellenségeskedést.

Linder: Egyetérték.

Majd később:

Linder: A fegyverletételi parancs szövegével egyetérték. Én a csoportosítást nem ismerem. Elv legyen: a csapatok a vasútvonalak mentén csoportokba összevonandók és tárgyaljanak az entente-parancsnokokkal az ember- és hadianyagot illetőleg. A kormány kéri az entente-t, hogy a teljes leszerelés okából az emberanyagot, a lovakat, a kocsikat, ami az iparhoz kell, gyorsan hazaszállítsa.

Waldstätten: A magyar csapatok ekként hadifogságba fognak jutni!

Linder: A kormány kéri az entente-t, hogy a csapatokat a fegyverletétel után ne tekintse hadifogolynak és szállítsa őket mihamarább haza.

Waldstätten: Triesztbe kormány megbízottat kell küldeni.

L i n d e r: A csapatok hazaszállítása felett való tárgyalás felesleges, mert úgy sem tudjuk, hogy az entente miként fog rendelkezni a fegyver nélküli csapatokkal. Folyik még a harc?

Waldstätten: Igen.

Linder: A magyar kormány helyteleníti, hogy a harc még folyik.

W a l d s t ä l l e n: Boroevic Veldenben van. Lassú a parancs közvetítés; a fogalmazvány már kész, előttem fekszik, kívánság szerint lesz megszóvegezve. Kérem déli 12 óráig a fegyverszünet feltételeit senkivel se közölni.

L i n d e r: Úgy lesz; miért nem vetnek véget a harcnak?

Waldstätten: Jugoszlávia érdekei miatt.

Linder: Nem bánom.

Megdöbbenő cinizmus, hazaárulással határos könnyelműség, gonosz tudatlanság Linder részéről! És mit cselekszik báró Waldstätten? Galambszelidséggel, angyali türelemmel jó tanácsokat osztogat a pacifizmus cognac-lovagjának; bámulatos közönyösség!

A főparancsnokságot menteni nem lehet. Erélytelenségé jogosan kiváltja az alárendeltek éles bírálatát. Conrad és Boroevic magatartása minden bírálaton felül áll és egyedül az ő erélyüknefe és szókimondásuknak köszönhetjük, hogy a magyar csapatok nov. 1-én le nem tették a fegyvert és ezeréves történelmünket szégyen és gyalázat nem érte.

Ismét jellemző Bajién magatartása. A két alvezér tiltakozására kijelenti nagy csodálkozással: „Ne teljesítetek a parancsot, hiszen csak tájékoztatni akartalak titeket, derék alvezérek! Ne féljetek, majd fogunk intézkedni.”

Miért nem mondta meg ezt mindjárt a Hofkriegsrath? Miért várta be a tiltakozást? Ha pedig még intézkedni akart, akkor miért izgatni a vezéreket a döntő csata alatt? És miért parancsolja meg másodszor is a fegyverletételt, amikor négy órával később már fegyvernyugvást rendel? Avagy csak a magyar csapatok hadianyaga jusson olasz kézre? És miért legyen „a magyar nemzet” felelős Linder gonoszságáért és Baden erélytelenségéért? Fordítsuk meg ezután a kérdés feltevését és kérdezzük: Miért déferalt Baden Lindernek? Miért hagyott magának parancsolni a pacifista által? Hát csődöt mondott végleg a tudománya?

Az ellenségeskedések beszüntetése már súlyosabb következményekkel járt. A 2100. számú — Weber gyalogsági tábornoknak címzett — rádió-sürgönyt már idéztem. Ezen sürgönynek kritikus mondata a második, amely így szól:

„Az osztrák-magyar csapatok már parancsot kaptak, hogy az ellenségeskedést azonnal szüntessék be.”

Ezen mondatnak következménye a Conradhoz és Boraevichez intézett 2100. számú sürgöny, amely „az ellenségeskedés azonnali megszüntetését” elrendeli.

Igén érdekesen írja le báró Waldstätten, hogy ezen mondat miként került bele a szövegbe.

Íme!

November 2-ikán, éjjel 12 órakor a katonai iroda főnöke; báró Zeidler tábornok felhívott és közölte, hogy a minisztertanács Weber tábornoknak adandó utasításra nézve megállapodott; készítsem elő a fogalmazványokat, amelyeket csak akkor adhatok ki, ha Arz és dr. Lammasch az államtanácsból visszatértek.

Dr. Schäger őrnagyhadbíró ezután a következő „szöveget” mondta tollba:

„Ha a feltételeken időveszteség nélkül enyhíteni nem lehet, a feltételeket el kell fogadni, amelyek a későbbi békének nem praejudikálnak. Feltételeztetik, hogy a 4a)* szárazföld- és a 4b) vizenpontokat nem akként értelmezik, hogy az ellenséges hadsereg Németországnak megtámadására használhatná a szabad mozgást.. Jóllehet ezen esetet megakadályozni alig lehetne, ellene mégis tiltakozni keli. Tehát még ezen feltételt is el kell fogadni, az ellenséges előnyomulást az idő tekintetében lassítani kell. Ezen engeddelmenyek elfogadására irányuló kísérlet a fegyverszünet végleges elfogadását semmi esetre se késleltesse.”

Ekkor közbevettem, hogy mi, ha a szövegen nem változtatunk, a front által már epedve várt fegyverszünetet nem fogjuk elérni. A fegyvernynyugvást, az ellenségeskedésnek megszüntetését én feltétlenül szükségesnek tartom, amiért is az első mondat után a következő mondat beszúrását ajánlottam: „Az osztrák-magyar csapatok már parancsot kaptak, hogy az ellenségeskedést azonnal szüntessék be”, az utolsó mondat viszont töröltessek. Ezután báró Zeidlernek felolvastam a tiroli hadseregparancsnokságnak tiltakozó sürgönyét.

Báró Zeidler javaslatomat elfogadta és az volt a nézete, hogy a parlamentben tartózkodó Arz véleményét is ki kell kérni: ezután én kidolgoztam a 2100. és 2101. számú parancsokat, éjjel 12 óra 15 perckor felolvastam Arznak, aki meghagyta, hogy báró

* A fegyverszüneti feltételek 4. pontja így szól: A szövetségeseknek jogukban áll, hogy a) az osztrák-magyar monarchia területén fekvő összes utakon, vasutakon és viziutakon az osztrák-magyar szállítási eszközök igénybevételével szabadon mozogjanak; b) csapataikkal Ausztria-Magyarország összes stratégiai pontjait a szükségesnek mutatkozó ideig a rend fenntartására és az ottlakhatás céljából megszállják; c) ahol vannak, készpénzfizetésért a szövetségesek számára harácsoljanak.

Zeidler útján Ő Felsége jóváhagyását is kikérjem. Zedler éjjel 1 óra előtt közölte, hogy Ő Felsége az általam javasolt mondatnak beszurását elfogadta, azzal egyetért, mire én mindkét rendeletet továbbítás céljából az ügyeleti tisztnek ki is adtam.

Így adja elő báró Waldstätten! Egészen világos tehát és megdönthetetlenül bizonyítva van, hogy az ellenségeskedés beszn tetését a fegyverszünet végleges megkötése előtt báró Waldstätten, a hadműveleti iroda főnöke kezdeményezte és ahhoz Arz, báró Zeidler és az uralkodó hozzá is járultak.

Ezen intézkedésnek következménye volt, hogy november 3-ikán déltől a mi csapataink már nem harcoltak; az olaszok, kik tudták, hogy a fegyverszünet csak november 4-ikén, délután 3 óra-kor kezdődik, az üldözést folytatták, csapataink hátába kerültek és aránylag kis osztagokkal osztrák-magyar tömegeket fogtak el a pánikhangulat miatt.

A 6-ik hadseregpáncsnokság ezen szomorú epizódról ekként ír:

November 3-ikán délután kaptuk meg az ellenségeskedést megszüntető parancsot; megváltásnak tekintettük. A hadseregpáncsnokság rögtön elrendelte, hogy most már minden páncsnoknak főkötelessége csapatát együttartani és a hazaszállítást előkészíteni. A délután folyamán az északi szárnyunkon az olaszok a 34. és 44. hadosztályokat megtámadták; csapataink a parancs értelmében már nem védekeztek, kitűzték a fehér zászlót, amit az olaszok fegyverletételnek, megadásnak minősítettek. A csapatok felvilágosították főpkeket és tudomásukra hozták, hogy a fegyverszünet nálunk már bekövetkezett. Az olaszok igen udvariasan közölték, hogy ők erről nem tudnak s ők utasítást fognak kérni. Másnap, november 4-én a hajnali szürkületben megkezdődött a visszavonulás Stazione per carnia Moggio irányában; élen haladt a 34. tüzérandár, követte a 2. lövészezred és a 34. hadosztály a Tagliamento nyugati partján, a 12. lovas lövészosztály a keletin. A nyugati oldalt a tolmezzoi népfelkelő hadtápszászlóalj és több üteg biztosította. A hidak a már beállott fegyverszünet miatt nem romboltattak le. Dél felé az oszlopot egy olasz különítmény, egy lovasosztály, három bersaglieri kerékpáros-zászlóalj, hét páncélos autó megtámadta. A páncélos autók Tolmézzo felől megkerülték az oszlopot, géppuskákkal tüzelve, a Resintta falutól keletre fekvő hídig előrekocsiztak és kijelentették, hogy délután 3 óráig minden kezükbe jutó osztrák-magyar csapat hadifogoly, miután a fegyverszünet délután 3 óra-kor kezdődik. Tiltakoztunk. Nem használt semmit. A fegyveres ellenállásra gondolni sem lehetett, mert kitört a pánik; a 34-ik

hadosztály teljesen hadifogságba jutott, a 12. lovas lövésosztály utat tört magának a hegyek felé. A 24. hadtestből a 44. lövészhadosztály is hadifogságba jutott. A hadtestparancsnok és 51. honvédhadosztályok Cividale felé nem tudtak elvonulni., az olasz lovasság már Udine-Cividale vonalig jutott. A had-testparancsnokságot elfogták, a két honvédhadosztály a hegyek felé keresztültört.

Hasonló esetek másutt is előfordultak; hadtest-, hadostály-törzsek; egész hadosztályok jutottak hadifogságba; az olkar ezen „elfogatásokat” a lovasság óriási sikerének minősíti nem volt más, mint a meggondolatlan parancsadásnak szomot, következménye.

Ez volt Badennek utolsó tevékenysége! Növelte a felbomlast és pánikhangulatot teremtett.

Összegezem ezekután az elmondottakat!

„A döntő mérkőzés előestélyén a hadseregnél is kihirdetett császári manifesztum nem csak Ausztriát, hanem a hadsereg segítségét és a frontot is felbontotta; kikezdte a magyar integritást is ezáltal iníciálta a magyar csapatoknak hazaszállításukra irányuló követelését; az október 28-iki távirat, amely a hadsereg leszavaztatását az államforma felett elrendelte, Linder 28.102. számú rendeletének kihirdetése és az ellenségeskedések beszüntetésének fegyverszünet elfogadása előtt való elrendelése pedig a hadsereg fegyelmét teljesen felbontotta. A magyar csapatok a hadsereg felbontásában a legkisebb mérvben vettek részt; a felbomlás a monarchia felbontásának természetes következménye volt, amiért első sorban a badeni főparancsnokság — határozatlansága és erélytelensége miatt — viseli a teljes felelősséget.”

Végül néhány szó azokhoz a katonai szakírókhoz, akik monarchia bukásáért a magyarságot és a magyar katonát akarja bűnbakul a művelt világ elé állítani.

A magyar katona példátlan szívósságát, közismert edzett segítségét, kitűnő és gyors alkalmazkodóképességét, felséges lendületé lelki nagyságát, bámulatos megbízhatóságát és megbízható kötelesség érzetét műveikben egy szóval sem említik, átsiklanak felette; csak a „Meine Armee”-! látják, amelyben „véletlenül magyar” voltak”. A magyar is csak „néptörzs” volt előttük és semmi egyformán szürke, egyformán jó, egyformán kitűnő, tudniillik akik amidőn a monarchia ellen rohanó áradat feltartóztatására igaz ember, elszánt ember kellett a gátra; „Brave Ungarn” mondotta „a győzelmes csaták után, vagy a rohamok előtt”.

Ne csodálkozzunk rajta! A múlt azt mutatja, hogy az egymást állandóan maró osztrák néptörzsek, államférfiak, ha a magyarság lekicsinyléséről, lenézéséről, nemzeti vágyainak kigúnyolásáról volt szó, mindenkor összeöllekeztek, megbékültek és teli tüdővel fűjták a harci riadót. Most is csak így cselekszenek! A cseh, az oláh, a rác ma „drága barát” — a magyar pedig „a közös ellenség”. Nem kérünk a dicséretből! Mi nem akarunk mást, csak „igazságot” ezt az igazságot pedig ha másként nem megy, ki fogjuk csikarni, ha tetszik, ha nem; mert mi magyarok nemcsak a kardot, hanem a tollat is tudjuk forgatni, különben való és szent igaz.

„Es ist nicht immer das Schlechteste, woran die Vespennagel